

Karczewski, Dariusz

„Českorakouské vřtahy ve 13. století. Rakousko (včeneř řtýrska, Korutan a Kraňska) v projektu velké říše Přemysla Otakara II”k vydání připravili Marie Bláhová a Ivan Hlaváček za spolupráce Jana Hrdiny a Petra Kubína, Praha 1998 : [recenzja]

Przełład Historyczny 91/4, 595-597

2000

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Autorowi nie udało się uniknąć drobnych nieścisłości. I tak: Konstantyn Bodin nie został ogłoszony carem Bułgarii w Skopje (s. 22), a w Prizrenie²; Wukan nie był młodszym bratem Stefana Nemanicza (s. 41), a starszym³. Wspominany przez autora układ bizantyńsko–bułgarski miał miejsce najprawdopodobniej w 863 r., a nie w 864 r.⁴ (s. 93, 129). Przywódca powstania Bułgarów w 1072 r. nazywał się Jerzy Wojciech⁵, a nie Grzegorz Wojciech (s. 99, 118). Niezręczne wydaje się zdanie: „Druga wielka jednostka struktur kościoła wschodniego — — arcybiskupstwo bułgarskie, określane w literaturze również jako arcybiskupstwo ochrydzkie — wywodziła swoje korzenie jeszcze z czasów działalności misyjnej bułgarskiego patriarchatu i św. Klemensa, który po tułaczce spowodowanej upadkiem naddunajskiej Bułgarii ostatecznie znalazł siedzibę najpierw w Prespie, później w Ochrydzie” (s. 130). Brak jakichkolwiek informacji chronologicznych powoduje wrażenie, że św. Klemens działał już po powstaniu patriarchatu bułgarskiego. Jak wiadomo Klemens zmarł 27 lipca 916 r.⁶, zaś patriarchat bułgarski powstał prawdopodobnie dopiero w 927 r.⁷ Nie wiadomo też co rozumie autor przez określenie: upadek Bułgarii naddunajskiej. Na s. 132 autor stwierdza, że Teofilakt z Ochrydy skierował do Jana Komnena, duksa Dyrraction, dziewięć listów. Było ich najwyżej osiem (10, 11, 12, 19, 22, 23, 24; co do adresata listu 61 istnieją wątpliwości)⁸. Wzmiankowany w związku z chryzobullą z 1198 r. cesarz bizantyński to nie Aleksy IV (s. 146), a Aleksy III.

Wszystkie zamieszczone powyżej uwagi w żaden sposób nie umniejszają wartości recenzowanej książki. Jej pojawienie musi cieszyć, wskazuje bowiem na wzrost zainteresowania dziejami Bizancjum, także okresem XI–XII w., który stosunkowo rzadko pojawiał się w obrębie badań polskich uczonych. Praca Jarosława Dudka jest — co trzeba wyraźnie podkreślić — pierwszą i to nie tylko na gruncie polskim tak wszechstronna, a przede wszystkim udaną próbą ukazania losów i znaczenia ziemi dyrracheńskiej w XI–XII w. W tym kontekście szkoda, że autor zaopatrzył swoją książkę w zbyt lakoniczne streszczenie w języku angielskim.

Miroslaw J. Leszka
Uniwersytet Łódzki
Zakład Historii Bizancjum

Česko–rakouské vstahy ve 13. století. Rakousko (včeneň Štýrská, Korutan a Kraňská) v projektu velké říše Přemysla Otakara II, k vydání připravili Marie Bláhová a Ivan Hlaváček za spolupráce Jana Hrdiny a Petra Kubína, Rakouský kulturní institut v Praze, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1998, s. 306.

Omawiany tom jest pokłosiem sympozjum zorganizowanego przez Uniwersytet Karola w Pradze i Uniwersytet T. G. Masaryka w Brnie, przy współpracy z Austriackim Instytutem Kultury w Pradze, które odbyło się

² J. Leśny, *Studia nad początkami serbskiej monarchii Nemaniczków (połowa XI–koniec XII wieku)*, Wrocław 1989, s. 44.

³ D. Obolensky, op. cit., s. 495.

⁴ T. Wasilewski, *Bizancjum i Słowianie w IX wieku. Studia z dziejów stosunków politycznych i kulturalnych*, Warszawa 1972, s. 125–126; G. G. Litavrin, *Wwiedzenie christianstwa w Bołgarii (IX–naczalo X w.)*, [w:] *Prinjatje christianstwa narodami Centralnoj i Jugo–Wostocznoj Jewropy i kreszczenie Rusi*, Moskwa 1988, s. 42.

⁵ W. Swoboda, *Jerzy Wojciech*, [w:] *Słownik starożytności słowiańskich t. II*, s. 333; J. Leśny, op. cit., wg indeksu.

⁶ D. Obolensky, op. cit., s. 425.

⁷ W. Swoboda, *Bułgaria a patriarchat konstantynopolitański w latach 870–1018*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 4, Historia, Warszawa 1972, s. 52–60.

⁸ Wydanych listów — Théophylacte d’Achrida, *Lettres*, introd., texte, trad. et notes P. Gautier, Thessalonique 1986. Cf. M. Mullet, *Theophylact of Ochrid. Reading the Letters of a Byzantine Archbishop*, Aldershot 1997, s. 296–317.

26–27 września 1996 w Znojmie. Całość poprzedza słowo wstępne ambasadora Republiki Austrii w Czechach oraz przedmowa wydawców. Okazją do zorganizowania sesji było millenium pierwszej pisanej wzmianki o Austrii (996 r.). Chociaż w odniesieniu do stosunków czesko–austriackich doby średniowiecza, co autorzy podnosili wielokrotnie, nie ma bardziej reprezentatywnego okresu jak wiek XIII, szczególnie zaś czasy panowania króla Przemysła Otokara II.

Część naukową rozpoczął Ivan Hlaváček, przedstawiając zarys sąsiedztwa czesko–austriackiego od schyłku X w. do objęcia władzy przez Przemysła Otokara II¹. Christian Rohrer z Salzburga zadał nieco prowokacyjne pytanie, czy Przemysł Otokar II utworzył drogę, która zawiodła dynastię Habsburgów ku potędze²? Wiele elementów polityki wewnętrznej Przemysła na taką interpretację wskazuje, a praktyczne zastosowanie przypisywanego Habsburgom powiedzenia *bella gerant alii, tu, felix Austria, nube!*, bez trudu można odnieść do króla Czech. Wszak przypomnieć wypada, że pojął on za żonę dwukrotnie starszą od siebie Małgorzatę, córkę Leopolda VI Babenberga. Kolejny z referujących — Johannes Grabmayer z Klagenfurtu — podzielił się uwagami o osobowości i polityce Rudolfa I Habsburga³. Z kolei Gerhard Pferschy z Grazu zajął się genezą, strukturą i funkcjonowaniem władzy Przemysła Otokara w Styrii oraz przedstawił osoby, na których oparł on swe rządy w tej krainie⁴. Następny z referujących, wiedeńczyk Peter Csendes, zajął się stosunkami Przemysła Otokara II z miastem Wiedniem⁵. Chyba najlepszą ilustracją bliskich związków łączących tego władcę ze stolicą Austrii będzie fakt, że w wiedeńskim kościele minorytów pochowano przez pewien czas zwłoki, później zaś tylko serce poległego pod Dürnkrot monarchy. W artykule Alfreda Ogrisa z Klagenfurtu ukazano natomiast stosunek Przemysła Otokara II do księstwa karyncyjskiego na tle rozwoju politycznego tej prowincji w XIII w., krótko — gdyż tylko w latach 1269–1273 — będącej w ręku czeskiego władcy⁶. Josef Emlík z Pragi ukazał tradycje babenbersko–przemyslidzkich związków małżeńskich, które stały się przyczyną czasowego objęcia ziem dzisiejszej Austrii przez Przemyslidów⁷. Natomiast Vratislav Vaníček ukazał rodową politykę Vitkovców na tle strukturalnych przemian regionu Czech południowych w związku państw związanych osobą króla Przemysła Otokara II⁸. Pochodzący znad czesko–austriackiego pogranicza Vitkovcy — ród możnowładcy, biorący swe początki w drugiej połowie XII w. — rysują się jako ważki element w polityce naszego króla. Spośród przedstawicieli Vitkovców można wskazać jednego z najbliższych współpracowników Przemysła Otokara II — Voka z Rožmberka, marszałka Królestwa Czeskiego, później starostę Styrii; fundatora cysterskiego klasztoru w Vyšším Brodĕ, ale też sławnego Zawiszę z Falkenštejnu, którego felonia wobec króla czeskiego w latach 1276–1277 doprowadziła do krótkiego wygnania tego rodu⁹.

Do kwestii miast powrócił Karl Gutkas z St. Pölten, ukazując w swym wystąpieniu politykę miejską Przemysła Otokara II na przykładzie Austrii i Styrii¹⁰. Birgitt Wiedl przedstawiła natomiast stosunek salzburskiego arcybiskupa Fryderyka II z Walchen do Przemysła Otokara II oraz do Rudolfa I Habsburga¹¹. Warto napomknąć tylko, że początkowo był on stosunkowo przychylny władcy Czech, aby później stać się jego zaciekłym wrogiem. Josef Riedeman z Innsbrucku omówił natomiast wpływy króla Przemysła Otokara II na północno–wschodnią Italię na przykładzie hrabiów Tyrolu i Gorycji¹². W pracy Marie Bláhovej z Pragi przedstawiono obraz Przemysła Otokara II w średniowiecznym czeskim dziejopisarstwie¹³. Andreas Kuster nig z Wiednia zajął się bitwą na Morawskim Polu z 26 sierpnia 1278, która zaważyła na losach Austrii na około sześć

¹ *Česko-rakouské sousedství do počátků vlády Přemysla Otokara II*, s. 9–19.

² *Přemysl Otakar II — osnovatel cesty pro Habsburky?*, s. 21–31.

³ *Úvahy o osobnosti a politice krále Rudolfa I. Habsburského*, s. 33–44.

⁴ *Funkce a struktura panství Přemysla Otokara II. Ve Štýrsku*, s. 45–53.

⁵ *Přemysl Otakar II a město Vídeň*, s. 55–59.

⁶ *Vztah Přemysla Otokara II ke Korutanskému vévodství na pozadí politického vyvoje ve 13. století*, s. 61–67.

⁷ *Tradice babenbersko–přemyslovských manželských svazků*, s. 69–75.

⁸ *Rodová politika Vitkovců a strukturální proměny jihočeského regionu v soustátí krále Přemysla II. Otokara*, s. 77–93.

⁹ Ostatnio bogatą literaturę dotyczącą Zawiszy przedstawił V. Vaníček, *Záviš z Falkenštejna a česká šlechta*, [w:] *Poloni et vicini in medio aevo. Księga ku czci Bronisława Włodarskiego (1895–1974)*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, Historia, t. XXIV, Toruń 1990, s. 185–201.

¹⁰ *Městská politika Přemysla Otokara II v Rakousku a ve Štýrsku*, s. 95–112.

¹¹ *Salzburský arcibiskup Frdrich II z Walchen a jeho poměr k Přemyslu Otakarovi II a k Rudolfu I. Habsburskému*, s. 113–130.

¹² *Hrabata z Tyrol–Gorice a Přemysl Otakar II — vliv českého krále v severovýchodní Itálii*, s. 131–143.

¹³ *Obraz Přemysla Otokara II v českém středověkém dějepisectví*, s. 145–162.

i pół stulecia¹⁴. Jest to jedna z najlepiej oświetlonych źródłowo batalii średniowiecza, dzięki czemu autor pokusił się o bardzo szczegółową analizę jej przebiegu, rekonstruując poszczególne fazy starcia pomiędzy Suchymi Krutami (Dürnkrot) i Jedenspeigen. Kilka następnych artykułów dotyczy szeroko pojętej historii sztuki. Rys rozwoju sztuk pięknych na dworze Przemysła Otokara II na tle sztuki środkowoeuropejskiej XIII stulecia, ograniczony tylko do zakomunikowania zasadniczych punktów węzłowych zagadnienia, dał Jiří K u t h a n¹⁵. Z kolei Mario S c h w a r z z Wiednia ukazał poglądy badawcze na początki wiedeńskiej rezydencji władców Austrii — Hofburg¹⁶. Helena S o u k o p o v á z Pragi przedstawiła wpływ politycznych kontaktów i zamierzeń Przemysła Otokara II na program ideowy praskiego mauzoleum Przemysławidów — ufundowanego przez św. Agnieszkę kościoła św. Franciszka, wspólnej świątyni franciszkanów i klarysek¹⁷. W tym samym nurcie utrzymana jest praca Kláry B e n e š o v s k i e j, która ukazała dzieje i architekturę klasztoru franciszkanów i klarysek w Znojmie¹⁸. Trzeba bowiem wiedzieć, iż od maja 1279 r. przez około 17 lat krypta znojemskiego klasztoru minorytów była miejscem ostatniego spoczynku króla „żelaznego i złotego”; dopiero w lecie 1296 r. za sprawą Wacława II przeniesiono jego szczątki do katedry św. Wita. Zbyněk S v i t á k z Brna przedstawił codzienne kontakty austriacko-czeskie na przykładzie kariery Henryka, notariusza Przemysła Otokara II, kilkakrotnego kanonika i proboszcza w Gars am Kamp w Dolnej Austrii¹⁹. Libor J a n z Brna zajął się pozycją dostojników tak licznie reprezentowanych na ziemiach czeskich zakonów rycerskich na dworach ostatnich Przemysławidów²⁰. Na koniec, dwaj autorzy — Tomáš K r e j č í k z Ostravy i Karel M a r á z z Brna — na przykładzie pieczęci Babenbergów i Przemysławidów przyjrzyli się recepcji typu pieczęci konnej w końcu XII i pierwszej połowie XIII w.²¹ Całość wydawnictwa kończy bardzo przydatny indeks osobowy i geograficzny.

Dariusz Karczewski
Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego
Instytut Historii

Monasticon Cisterciense Poloniae, praca zbiorowa, red. Andrzej Marek W y r w a, Jerzy S t r z e l c z y k, Krzysztof K a c z m a r e k, t. I: *Dzieje i kultura męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej od średniowiecza do czasów współczesnych*, s. 300; t. II: *Katalog męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej*, s. 560, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1999.

„Monasticon Cisterciense Poloniae” to wspólne, imponujące rozmiarem i szatą graficzną dzieło historyków, historyków sztuki i architektury oraz archeologów współpracujących z Zespołem do Badań nad Historią i Kulturą Cystersów w Polsce, działającym przy Instytucie Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Opublikowano je w związku z dziewięćsetną rocznicą powstania klasztoru w Cîteaux — Cistercium, przy współudziale cystersów z klasztoru w Mogile.

„Monasticon” jest elementem rozwijających się od dwóch–trzech dziesięcioleci badań historyków polskich nad monastycyzmem, różnorodnymi przejawami i formacjami życia zakonnego w przeszłości. Wśród wielu form

¹⁴ *Bitva na Moravském Polí (U Suchých Krut a Jedenspeigen)* 26. srpna 1278, s. 163–189.

¹⁵ *Umění na dvoře Přemysla Otakara II v rámci středoevropských kulturních okruhů 13. století*, s. 191–196.

¹⁶ *Výzkumné pohledy na vídeňský Dvorský hrad/Hofburg*, s. 197–202.

¹⁷ *Přemysl Otakar II a program jeho pražského pohřebiště*, s. 203–216.

¹⁸ *Klářter minoritů a klášter ve Znojmě a jeho středověká podoba*, s. 217–236.

¹⁹ *Ka dodenní život v rakousko-českých vztazích, notá Přemysla Otakara II*, s. 237–245.

²⁰ *Hodnostáři rytířských duchovních řádů na dvorech posledních Přemyslovců*, s. 247–260.

²¹ *Krepcí jezdeckého pečetiho typu na konci 12. A v první polovině 13. století na příkladu pečeti Babenberků a Přemyslovců*, s. 261–273.